
Till Ålands lagting

Förslag till kulturpolitiskt program för landskapet Åland från år 2013

INNEHÅLL

Inledning	2
1. Tillgänglighet och delaktighet	2
Möten och samtal	3
2. Mångfald, utbyte och fördjupning.....	4
Unga och kultur	5
3. Utveckling och förnyelse	6
4. Strategier för verkställande och uppföljning	7

Mariehamn den 2 maj 2013

Lantråd

Camilla Gunell

Minister

Johan Ehn

Inledning

Mångfald, tillgänglighet, delaktighet och förnyelse är ledorden i landskapsregeringens kulturpolitik. Programmet är övergripande och anger riktningen för landskapets långsiktiga kulturpolitik. Programmet kan vara rådgivande för kommunerna. Förutom ledorden ovan läggs särskild vikt vid hållbarhet, jämställdhet och demokratiutveckling i kulturpolitiken.

Det kulturpolitiska programmet utgör grunden för Ålands kulturdelegationens årliga handlingsplaner med konkreta åtgärder som utformas i dialog med aktiva kulturarbetare, konstnärer och deras organisationer. I kulturdelegationens handlingsplaner anges de konkreta åtgärder som föreslås inom enskilda konstområden för att uppfylla målen i detta program.

Kulturen inklusive det svenska språket och de lokala sedvänjorna utgör grunden för Ålands självstyrelse. Unesco har definierat ordet kultur på följande sätt: ”Kultur kan anses omfatta hela det komplex av andliga, materiella, intellektuella och känslomässiga egenskaper som kännetecknar ett samhälle eller en grupp i samhället. Kultur omfattar inte endast konst och litteratur, utan också livsstilar, de mänskliga rättigheterna, etik, traditioner och trosuppfattningar.” (Unescos världskonferens ”The Power of Culture”, Stockholm 1998)

Den åländska kulturpolitikens innehåll fokuserar på konstarterna, samt bildningssträvandena och medierna. Sistnämnda områden innefattar demokratiutvecklingen, det vill säga rätten att delta i det offentliga samtalet, att uttrycka sin åsikt och att debattera ur ett humanistiskt perspektiv. Beträffande kulturarvet avser landskapsregeringen dra upp särskilda politiska riktlinjer.

Kultur handlar också om intellektuell, social och kulturell jämlikhet som ger alla möjlighet att skapa, uttrycka sig, uppleva och röra sig i kulturlivet. Konstutövning och kulturupplevelser är en kontinuerlig utvecklingsprocess för den enskilda människan. Därför är en av kulturpolitikens centrala uppgifter att främja människors möjlighet till deltagande och utveckling inom kulturens område. Detta gäller också tillgången till experimentell, smal konst som i motsats till populärkulturen inte enbart kan existera på marknadsmässiga villkor.

Kulturen ska vara en självklar del av samhällsutvecklingen såsom inom fysisk planering, folkhälsoarbete och utbildning. En levande folkbildning och ett ideellt kulturengagemang bidrar till samhällets förnyelse och den sociala utvecklingen.

Inom allt entreprenörskap är kreativiteten av stor betydelse. Den kreativitet och innovationsrikedom som finns i kulturlivet kan komma till nytta inom flera samhällsområden. Kulturen kan med andra ord ge verkningar som sträcker sig bortom det estetiska området och bidrar till att skapa välfärd och socialt kapital.

1. Tillgänglighet och delaktighet

Alla har rätt till kultur. Det är därför angeläget att tillgängligheten till olika kulturevenemang beaktas i kulturpolitiken. En av den åländska kulturpolitikens centrala målsättningar är att varje ålänning ska ges möjlighet att ta del av ett mångsidigt kulturutbud och att själva ha möjlighet att utveckla sin egen kreativitet, oberoende var man bor.

För att stärka och utveckla kulturlivet i landsbygds- och skärgårdskommunerna krävs särskilda ansträngningar. Kulturarbetarnas ställning i regionen prioriteras då budgetmedel reserveras för att stimulera att kulturevenemang förläggs till skärgård och landsbygd.

Åland kommer att ta del av Leaderprogrammet under den kommande programperioden 2014-2020. Leader ingår som en åtgärd i landskapets landsbygdsutvecklingsprogram som delvis stöds med EU-medel. Landskapsregeringen avser också ta kulturen i beaktande när det åländska Leaderprogrammet genomförs.

En annan viktig kulturpolitisk uppgift är att främja tillgången till kultur och eget skapande för personer med funktionshinder. Möjligheten att söka stöd för kulturverksamheter för funktionshindrade finns men informationen om det ska förbättras. Med tillgänglighet för personer med funktionshinder avses här fysisk tillgänglighet, bemötande samt information och kommunikation. Landskapsregeringen framhåller vikten av att bl.a. kulturinstitutioner utformas så att de kan användas av personer med funktionshinder.

Landskapet vill särskilt lyfta fram kulturens hälsofrämjande och förebyggande egenskaper som ett prioriterat område. Information, kunskap och bidrag förmedlas kontinuerligt enligt särskilda riktlinjer.

Åland upplever en ökande inflyttning från olika delar av världen. Att vara delaktig i föreningslivet fungerar som en viktig inkörsport till den nya hemorten. Nya ålänningars delaktighet och möjligheter att påverka det befintliga kulturlivet ska främjas och uppmuntras likaväl som initiativ att skapa egna etniska föreningar och nätverk. Mångfald och nya mångkulturella sammanhang betraktas som en positiv utveckling för samhället och kulturen har en viktig roll som brobyggare och integrationsfrämjande kraft. Ålands kulturdelegation för en aktiv dialog och utbyter information med inflyttade och föreningar samt med organisationer som representerar dessa.

Både mäns och kvinnors liksom pojkar och flickors intressen som kulturkonsumenter och producenter ska tillgodoses på lika villkor. De beslut som fattas om medel och prioriteringar ska därför analyseras kontinuerligt.

Möten och samtal

Kommunerna har ett stort kulturpolitiskt ansvar och en betydelsefull roll som arrangörer av ”närkultur” och det är viktigt att de kan fortsätta upprätthålla en kontinuerlig kulturservice. De kommunala biblioteken bör fortsättningsvis få vara mångsidiga kulturcentra med bland annat kulturprogram, uppläsningar och utställningar vid sidan av medieutlåningen. Utbudet av digitala tjänster blir allt viktigare för informations- och kunskapsinhämtandet och bibliotekens betydelse som mötesplats och informationspunkt stärks genom tillgången till världsomspännande kontaktytor. Biblioteken ska även fortsättningsvis främjas i sin roll som demokratistärkande mötesplats för diskussion och debatt. Landskapsregeringen har i samarbete med centralbiblioteket utarbetat en separat åtgärdsplan beträffande biblioteksverksamheten i landskapet för 2013-2015.

Ett lämpligt sätt att öka möjligheterna till bildning och samtal i mindre samhällen är anordnandet av studiecirklar som genom sin flexibla form är ett utmärkt komplement till annat fritt bildningsarbete som kräver mera planering, administration och personal.

Landskapsregeringen avser att göra en översyn av stödet till bildningsförbunden och andra aktörer inom den fria bildningen.

I en livaktig lokal demokrati förutsätts att innevånarna kan och vill upprätthålla ett offentligt samtal. Massmedia spelar i detta sammanhang en viktig roll för opinionsbildningen och ett öppet debattklimat. Åländsk public service ska sträva till att hålla en egen profil och engagera lokala kulturarbetare. Landskapsregeringen avser utarbeta ett särskilt program för denna verksamhet.

Det är angeläget att de ungdomslokaler som finns i alla kommuner används så mycket som möjligt och fungerar som lokala mötesplatser. Landskapsregeringen kommer att lägga större vikt vid att de ungdomslokaler

som beviljas landskapsfinansiering för renovering faktiskt också används för ungdomskultur och andra ungdomsaktiviteter. De många kulturaktiviteter och händelser som ordnas på Åland kräver ett flexibelt förhållningssätt till de utrymmen som finns att tillgå. Aktiviteter som visar nya möjligheter att utnyttja offentliga utrymmen är viktiga eftersom de attraherar nya målgrupper.

Landskapet avser att upprätthålla och utveckla en hållbar, genomtänkt och attraktiv fysisk miljö där konsten utgör en naturlig del av det offentliga rummet. Konstnärlig utsmyckning som en del av den offentliga miljön innebär flera kulturpolitiska åtgärder. Det primära är att den offentliga miljön känns stimulerande för invånarna samtidigt som arbetstillfällen för konstnärer skapas. Landskapsregeringen avser aktivera den så kallade 1% -principen, vilken innebär att 1 % av de offentliga byggnadskostnaderna används till nyskapad offentlig utsmyckning. Också när det gäller den offentliga konsten är det viktigt att beakta funktionshindrades möjligheter att ta del av och uppleva den. Bland annat bör man planera för att placering och materialval av konsten gör den så lättillgänglig som möjligt för så många som möjligt.

Åtgärder

- För att bättre kunna förverkliga ovan nämnda målsättningar ska landskapet föra en kontinuerlig dialog med olika intressegrupper för att öka kunskapen om deras särskilda behov och önskemål.
- Under programperioden fokuserar landskapsregeringen särskilt på insatser för dem som på grund av avstånd inte kan tillgodogöra sig kulturutbudet på centralorten. Kulturdelegationens tidigare satsning "Kultur i skärgården" utvecklas till en särskild stödform för att främja ett jämnt kulturutbud i hela landskapet.
- Insatser inom ramen för projektet "Kultur och hälsa" prioriteras såsom t.ex. kunskapsförmedling genom arrangerandet av seminarier samt inrättandet av öronmärkta medel för särskilda projekt.
- 1% -principen aktiveras, strategier utarbetas för hur och när medel för ny offentlig konst budgeteras samt under vems tillsyn medlen förverkligas.
- Ett särskilt program för public service utarbetas.

2. Mångfald, utbyte och fördjupning

Den viktigaste tillgången för kulturens Åland är de kunskaper och talanger som finns hos de skapande konstnärerna, föreningarna och fria grupperna samt inom kulturinstitutionerna. Att tillvarata och utveckla de mänskliga resurserna och låta dem komma till fullt uttryck inom alla områden inom kultur och samhälle är en viktig uppgift, liksom att tillgodose behovet av kulturella mötesplatser.

Omkring 60 kulturföreningar och organisationer är verksamma på Åland. Dessa föreningar och organisationer täcker in de flesta konstområden såsom teater, dans, musik, bildkonst och litteratur. Ett flertal föreningar har en verksamhet som är knuten till upprätthållande av traditioner och kulturarv medan andra föreningar har en verksamhet som riktas till barn och unga. Den undersökning om frivilligarbetet inom det åländska föreningslivet som Ålands statistik och utredningsbyrå publicerade 2012 visar att insatsen på ideell basis är ovärderlig ur samhällets synvinkel (ÅSUB 2012:4). Frivilligarbetet bidrar på ett märkbart sätt till samhällets ekonomiska utveckling och sysselsättning.

De mångsidiga verksamheter som ideella föreningar byggt upp i form av marknader, skådespel, gyckel och festivaler är oerhört betydelsefull också för Åland som sommarparadis och turistort. Dessa verksamheter bör från samhällets sida ges utvecklingsmöjligheter och man bör lätta på arbetsbördan genom att erbjuda tjänster i fråga om marknadsföring framförallt utanför Åland. Landskapsregeringen avser fortsättningsvis anslå medel att ansöka för befintliga verksamheter som har stor betydelse för kulturturismens utveckling. En översyn av rådande bidragsförmedling via Ålands kulturdelegation ska särskilt beakta befintliga verksamheter på kulturområdet. Evenemangsstöd beviljas via finansavdelningen.

Det kan även konstateras att de filmproduktioner som hittills har förlagts till Åland har fått en stor medial uppmärksamhet och spridning. En fortsatt satsning på filmområdet ger många positiva samhällsekonomiska effekter både, genom att generera arbetstillfällen inte bara inom kulturfältet men även inom restaurang- och hotellbranschen, samtidigt som det sätter fokus på öriket Åland som resmål.

Nya samverkansstrukturer som generellt sett har vuxit i betydelse är fria grupper och nätverk, med en mer flexibel organisation än förenings- och förbundsmodellen. Den traditionella föreningsformen och fria grupper/nätverk kompletterar varandra och verksamhet inom båda former ska ges möjlighet till utveckling. En revidering av kulturdelegationens bidragsregler syftar till att förtydliga ansökningsförfarandet.

Kulturinstitutionerna är få till antalet men de har en stor betydelse för kulturlivets kontinuitet och långsiktiga utveckling på respektive område. Med institutioner avses offentliga eller privata instanser med regelbunden verksamhet som sköts av anställd personal i permanenta administrativa utrymmen.

Unga och kultur

Barns och ungas rätt till kultur och kulturupplevelser är fastslagen i FN:s barnkonvention. Barn ska ha tillgång till kultur och kulturarv samt få handledning och uppmuntran till eget skapande. Barns fantasi, energi och lust att pröva på olika kulturformer ska tas tillvara och uppmuntras på olika sätt både i institutioner och i andra kreativa sammanhang. Barn ska vid sidan av daghem och skola ges möjlighet till skolning och fördjupning inom olika konstområden.

Ålands musikinstitut har under snart 40 år bedrivit en framgångrik verksamhet med barn och unga. Undervisningen bidrar i hög grad till de studerandes konstnärliga, intellektuella och sociala mognad. Utbildningen ges huvudsakligen på grundläggande nivå, men många av institutets elever har fortsatt med yrkesstudier i musik som ett resultat av verksamheten.

På motsvarande sätt satsar landskapet på en mera organiserad utbildning inom teaterkonst, vilken är under planering under programperioden. På sikt skapar det en konstnärlig, social och intellektuell mognad samt en grund för ökat teaterkunnande på både professionell och amatörteaternivå på Åland. En sakkunniggrupp tillsätts att närmare dra upp ramarna för förverkligandet av utbildningen.

En satsning på att främja läsintresset bland barn och unga görs under programperioden. Verksamhet som till stor del har skett i föreningsregi behöver formaliseras för att få en likställd spridning över hela Åland, varför en utredning om möjligheterna till ett närmare samarbete mellan skola och kulturförvaltning görs. Inom det nordiska samarbetet har man särskilt lyft fram frågan om nordisk språkförståelse samt tillgången till nordisk litteratur. Dessa frågor ska särskilt beaktas under arbetet.

Allt flera unga väljer en konstnärlig yrkesutbildning och den ökade inflyttningen av professionella kulturarbetare utgör en bra grund för kulturlivets utveckling.

vets vidare professionalisering och kvalitetsutveckling. Samtidigt utgör den ökande professionella kompetensen på kulturområdet en utmaning för kulturpolitiken.

En betydelsefull plattform är det nordiska kultursamarbetet som administreras av Nordiska ministerrådet. Nordens institut på Åland (NIPÅ) har gett många åländska kulturarbetare och konstnärer möjlighet till samarbete och synlighet på den nordiska arenan. Landskapsregeringen avser fortsättningsvis arbeta för att NIPÅ kan behålla och utveckla sin roll som förmedlande länk mellan Åland och Norden.

Inom det nordiska samarbetet ska kontakterna till Färöarna och Grönland utvecklas. Under programperioden avser landskapsregeringen även att utveckla samverkan med öarna i Östersjön. Landskapsregeringen kommer även att ta aktiv del i förverkligandet av Nordiska ministerrådets nya kulturstrategi som gäller under perioden 2013-2020.

Åland som kulturarena och mötespunkt för länderna i Norden och kring Östersjön har stor potential att utvecklas med synergieffekter för hela samhället och ekonomin. Resultatet blir en ökad mångfald, större kulturellt utbud och utökad samverkan.

Landskapet upprätthåller för närvarande två stipendiebostäder, en i Eckerö Post- och tullhus och en på Källskär, vilka erbjuder i första hand nordiska kulturarbetare. I samband med att verksamheten i Eckerö Post- och tullhus formaliseras möjliggörs ett större kunskapsutbyte under stipendiaternas vistelse som får återverkningar i den lokala kulturen.

Åtgärder

- Under programperioden revideras gällande riktlinjer för kulturbidrag så att det skapas en större flexibilitet för bland annat nätverk och tillfälliga projektgrupper att beviljas stöd.
- Genom inrättande av grundläggande utbildning i teaterkonst ges barn och unga möjligheter att utveckla sitt teaterintresse. Landskapsregeringen avser konkretisera utbildningens uppbyggnad och innehåll inom mandatperioden.
- Under 2013 har landskapsregeringen ordförandeskapet i Östersjöorganisationen B7. Med anledning av detta har Ålands kulturdelegation engagerat sig i ett konstnärsprojekt som genomförs sommaren 2013 på Åland.
- För att ta tillvara den kulturella potentialen i Eckerö Post- och tullhus planerar landskapsregeringen att tillsammans med Eckerö kommun bilda en stiftelse som ska utveckla utställnings- och annan kulturell verksamhet. Preliminärt kommer verksamheten att kosta cirka 120 000 euro/år under de kommande åren.
- Ett samarbete med Filmregion Mälardalen ska undersökas.

3. Utveckling och förnyelse

Landskapsregeringen stöder i huvudsak kulturen genom den årliga fördelningen av penningautomatmedel. Stöden gäller verksamhetsbidrag till föreningar, bidrag till projekt av engångskaraktär och stipendier och kulturpris till enskilda kulturarbetare. Projekt och verksamheter som förväntas bidra till kulturlivets förnyelse och utveckling tas särskilt i beaktande. De samhällsfinansierade institutionerna har ett stort ansvar för såväl kontinuitet som fördjupning och nyskapande. Landskapsregeringen vill även uppmuntra till nya samarbetsformer där ideella, privata och offentliga organisationer samverkar.

En viktig uppgift är att ständigt tillföra och producera ny kunskap som grund för kulturlivets förnyelse och vidareutveckling. Detta kan bland annat ske genom seminarier, workshops eller kurser på aktuella kulturella och kulturpolitiska teman som kan tillföra nya metoder, tankestrukturer, samverkansmodeller, experiment och idéer. Många föreningar och grupper strävar idag inom sin verksamhet till ökad kvalitet och professionalisering av sina kulturprodukter. Denna ambitionsnivå ska också i stödsystemen mötas med förståelse för den kostnad det innebär att anlita professionella krafter. För enskilda yrkesverksamma konstnärer har landskapsregeringen på senare år fördelat arbetsstipendier som ett sätt att stöda professionaliseringen av kulturlivet. Ytterligare bör de yrkesverksammas arbetsvillkor kartläggas.

I ett kunskapsamhälle utgör utbildning och innovation viktiga delar av den kreativa basen och begåvningskapitalet. Kulturen bör därför vara en del av de samlade utvecklingsstrategierna med inriktning på tillväxt, synlighet och konkurrenskraft. Ett kvalitativt och varierat kulturliv och kulturarv ökar Ålands attraktionskraft som boningsort. Den livaktiga kulturen ska vara en bidragande faktor till att man finner Åland som ett lockande samhälle att besöka och flytta till. Ur samhällsekonomisk synvinkel kan en särskild satsning på kulturen tjäna som ett argument för besökare att komma till Åland. Genom att producera och erbjuda högklassiga profilevenemang riktade till olika målgrupper kan Åland marknadsföras som ett händelserikt, intressant och samtidigt familjärt resmål. Ålands unika kulturmiljöer och kulturarv kan synliggöras ytterligare för att öka attraktionskraften i marknadsföringen av Åland som turistmål. En viktig målsättning är att underlätta och stärka företagsverksamhet samt att uppmuntra entreprenörskap inom kulturområdet. Landskapsregeringen avser att tillmötesgå näringslivets behov och utveckla insatserna inom bl.a. kultur. Innovationsbenägenhet och nyskaparanda prioriteras.

Åtgärder

- Användningen av det evenemangstöd som beviljas via finansavdelningen utvecklas.
- Landskapsregeringens turismstrategi samordnas med kulturpolitiken.
- Underlätta stödgivning för kreativa industrier, det vill säga konstnärlig och kulturell företagsverksamhet som har sitt ursprung i individernas kreativitet, kunskaper och talanger.
- Fleråriga konstnärsstipendier införs.

4. Strategier för verkställande och uppföljning

Det kulturpolitiska arbetet kräver en kontinuerlig dialog och diskussion med kulturinstitutionerna, kulturfältet samt med allmänheten genom återkommande informationstillfällen. Ett öppet debattklimat med större insyn i beslutsgång samt större medborgarinflytande, ökar möjligheterna att bättre förutse och tillmötesgå behov samt önskemål på kulturfältet.

Genom att beakta armlängdsprincipen, som är en central princip i den nordiska kulturpolitiken, skapar myndigheterna förutsättningar och riktlinjer för kulturlivet, medan kulturlivet fritt skapar innehållet utifrån till buds stående medel. Utvärderingsverksamheten är outvecklad inom det konst- och kulturpolitiska verksamhetsområdet. Det är därför viktigt att utveckla uppföljningen av kulturverksamheten så att den utvärderas och analyseras kontinuerligt. Härigenom skapas utrymme för att frigöra resurser, ompröva och argumentera för nödvändiga omprioriteringar och förändringar. Ett

ändamålsenligt uppföljnings- och utvärderingssystem är en grundläggande förutsättning för strategiskt beslutsfattande och välfungerande förvaltning.

Samhällets satsningar på kultur ska granskas bl.a. utgående från följande aspekter:

- antalet aktiva yrkesverksamma kulturutövare, deras synlighet och arbetsvillkor.
- antalet konst- och kulturevenemang
- hur mycket och på vilket sätt kulturell verksamhet stöds
- konst- och kultursektorns strukturer och övrig infrastruktur
- det publika intresset för aktiviteter som har landskapsstöd
- nivå på kvalitet och förnyelsegrad

Kulturlivets förändrade behov kräver en modernisering av användandet av penningautomatmedlen. Kulturmedel ska kunna beviljas som investering i goda idéer som på sikt genererar nya satsningar inom kulturen men som också ger övriga samhällsmässiga ringeffekter. Genom att anta ett positivt förhållningssätt som stimulerar till samarbetsprojekt kan starkare band till redan befintliga kulturfonder, framför allt nordiska fonder men även EU-fonder, etableras. Kvalitativa satsningar ger större andelar av dessa fonder, där brobygget blir en uttalad önskan och en bestående synergieffekt av ett projekts genomförande.

Åtgärder

- Utredningar, analyser och könsbaserad statistik ska kontinuerligt tas fram så att kulturmedlens fördelning även ska gynna dessa mål.
- Undersökningen av ålänningarnas kultur- och fritidsvanor följs upp av en förnyad utredning av ÅSUB.